

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної педагогіки, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **РОЗПОВІДЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ
МОВЛЕННЯ**

Виконав:
магістрант 2 курсу групи KorL1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Кузів Микола Ігорович

Науковий керівник:
Бєлова О.Б., канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та спеціальних
методик

Рецензент:
Михальська С.А., доктор психологічних
наук, доцент кафедри корекційної
педагогіки та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО–ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗВ’ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Науково-теоретичне визначення «зв’язного мовлення».....	6
1.2. Характеристика розвитку зв’язного мовлення у старших дошкільників з типовим психофізичним розвитком.....	13
1.3. Стан розвитку зв’язного мовлення у старших дошкільників з порушеннями мовлення.....	18
ВИСНОВОК ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	23
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗВ’ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	24
2.1. Методи вивчення зв’язного мовлення у старших дошкільників.....	24
2.2. Аналіз матеріалів дослідження.....	32
ВИСНОВОК ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	41
РОЗДІЛ III. ФОРМУВАННЯ ЗВ’ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗА МЕТОДОМ РОЗПОВІДІ	42
3.1. Організація навчально-корекційної роботи з формування зв’язного мовлення у старших дошкільників з порушеннями мовлення.....	42
3.2. Формування зв’язного мовлення у старших дошкільників з порушеннями мовлення.....	43
3.3. Аналіз формувального експерименту.....	58
ВИСНОВОК ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	67
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному віці є однією зі складових цілісної особистості дитини. Базовий компонент дошкільної освіти, а саме: освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає формування у дитини культури мовлення та спілкування, засвоєння елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Оволодіння мовою як засобом пізнання і способом спеціально людського спілкування – найвагоміше досягнення дошкільного дитинства. Проте з тих чи інших причин своєчасне і правильне протікання процесу мовленнєвого розвитку дитини може бути порушене, що зумовлює окремі його недоліки та можливі труднощі в подальшому оволодінні письмом і читанням (О. Бєлова, Н. Гаврилова, С. Конопляста, О. Мілевська, Н. Пахомова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.).

У дошкільній педагогіці з розвитку мовлення у дітей з типовим психофізичним розвитком були розглянуті проблемні питання: розвиток мовлення дітей від народження до шкільного віку (А. Богуш, О. Ушакова); перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення (Л. Калмикова); У дітей з порушеним мовленнєвим розвитком було розглянуто: мовленнєву готовність до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (О. Бєлова); розкрито особливості семантичної домінанти сприймання слова у дітей із загальним недорозвитком мовлення (О. Мілевська); логопедична робота з дітьми з порушеннями мовлення (Н. Гаврилова, О.Ткач); розвиток зв'язного мовлення за допомогою методу розповіді (Ю. Галецька); досліджено формування зв'язного мовлення в дітей з дислалією (В. Дяченко, Л. Стахова); описано особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей з моторною алалією (Г. Парфьонова); вивчено вплив казки як методу формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (О.Таран).

Окреслені проблеми обумовлюють актуальність здійснення дослідження на тему **«Розповідь як засіб формування зв'язного мовлення у старших дошкільників з порушеннями мовлення»**.

Мета дослідження – розробка змісту навчально-корекційної роботи, спрямованої на формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення за методом розповіді.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми розвитку зв'язного мовлення у дошкільників із типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення.

2. Проаналізувати методи діагностики та експериментально перевірити рівень зв'язного мовлення у старших дошкільників з порушеннями мовлення порівнюючи їх результати дослідження з показниками типового психофізичного розвитку.

3. Визначити навчально-корекційні методи роботи для формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення та експериментально їх перевірити.

Об'єкт дослідження – зв'язне мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Предмет дослідження – процес формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення за методом розповіді.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення при вивченні науково-педагогічної літератури, класифікація і систематизація теоретичних даних для визначення теоретичних засад і основних підходів щодо визначення рівня формування зв'язного мовлення у дошкільників із типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення.

– *емпіричні*: для вивчення рівня зв'язного мовлення у старших дошкільників із типовим психофізичним розвитком та з порушеннями

мовлення використовувались методики В. Воробйової, Т. Фотекової для обстеження: складання оповідання з серії сюжетних картинок; переказ тексту за сюжетною картинкою; складання оповідання дітьми за запропонованим зачином;; констатуючій та формувальний експеримент;

– *методи математичної статистики*: кількісний та якісний аналіз одержаних під час експерименту емпіричних даних.

Теоретичне значення. Розглянуто зв'язне мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, визначено рівень його розвитку; висвітлено порівняльний аналіз результатів дослідження між дітьми з типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення; представлена навчально-корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дошкільників з порушеннями мовлення за методом розповіді.

Практичне значення результатів дослідження полягає в апробації результатів дослідження зв'язного мовлення у дошкільників із порушеннями мовлення на базі ЗДО № 20, «Дюймовочка» та № 23 – «Сонечко», м. Тлумач, Івано-Франківська області. Дослідженням було охоплено 34 дитини дошкільного віку (6 – 7 років), з них: діти з типовим психофізичним розвитком – 17, і 17 – з порушеннями мовлення до групи яких входили діти з ЗНМ IV рівня – 12. з ЗНМ III рівня – 5.

Апробація матеріалів дослідження була висвітлена у наукових публікаціях: «Теоретичний аналіз розвитку зв'язного мовлення у дошкільників з порушеннями мовлення», «Стан розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення».

Структура наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (60 найменування), додатків (8 сторінок). У роботі вміщено 9 таблиць, 5 графіків. Загальний обсяг наукової роботи – 85 сторінок, з них 70 сторінок – основного тексту.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження дали змогу сформулювати наступні висновки:

1. Визначено, що зв'язне мовлення це – уміння висловлювати свої думки, емоції переживання жваво, доступно, зрозуміло і є вищою психічною діяльністю людини. За допомогою різних функцій зв'язних висловлювань ми можемо спілкуватися з людьми у будь-якому форматі.

Розкрито, що у дошкільному віці відбувається освоєння різних типів зв'язних висловлювань (опис, оповідання, частково міркування) з опорою на наочний матеріал і без нього. Ускладнюється синтаксична структура розповідей, збільшується кількість складносурядних і складнопідрядних речень. До моменту вступу до школи зв'язне мовлення у дітей, розвинене добре.

Визначено, що зв'язне мовлення у дітей з порушеннями мовлення має свої особливості: мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку характеризується бідністю словникового запасу та відставанням у розвитку ряду психічних функцій, уповільненим розвитком та меншою продуктивністю порівняно з дітьми з типовим мовленнєвим розвитком.

2. Обґрунтовано методи обстеження, що направлені на вивчення стану розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку. Модифіковано методики, які передбачали: складання оповідання з серії сюжетних картинок; переказ тексту за сюжетною картинкою; складання оповідання дітьми за запропонованим зачином; завдання упорядковані в чотирьох ланкову структуру, яка направлена на вивчення стану розвитку зв'язного мовлення в дитини: смислова цілісність розповіді; лексичне оформлення висловлювань; граматичне оформлення висловлювань; самостійність виконання.

Доведено, що 53,7% дітям з порушеннями мовлення притаманний низький рівень розвитку зв'язного мовлення; 41,2% дошкільникам належав середній рівень розвитку, і лише в однієї дитини (5,8%) було виявлено високий рівень. Під час вивчення матеріалів дослідження за допомогою методу математичної статистики Ч. Спірмена нами було визначено, що кореляція між дітьми з типовим психофізичним розвитком та дошкільниками з порушеннями мовлення не досягає рівня статистичної значимості. Так як у більшості дітей (82,3%) з типовим розвитком ми спостерігали високий та у деяких дошкільників (17,7%) – середній рівень розвитку зв'язного мовлення.

3. Визначена етапність корекційної роботи з розвитку зв'язного мовлення: 1 – формування фразового мовлення (підготовчий етап); формування навичок складання окремих (фразових) висловлювань; формування мовленнєвих (лексичного, граматичного, синтаксичного) компонентів зв'язних розгорнутих висловлювань; 2 – упорядкування переказу; 3 – навчання розповіді про картини: відтворення прослуханого тексту; 4 – по серії сюжетних картинок; складання оповідання-опису предмета; 5 – розповідь із елементами творчості; 6 – розвиток пізнавальної діяльності.

2. Встановлено, що низький рівень після формувального експерименту належав 35,2% дітей з порушеннями мовлення, що на 17,8% менше ніж ми спостерігали у констатуючому експерименті (53,0%). Середній рівень був у наявності у 59,0% дошкільників, такі показники значно перевищували результати першого дослідження (41,2%) на 17,8%. І високий рівень ми спостерігали лише в однієї дитини (5,8%).

Результати деяких дітей залишилися низькими, але їх якість виконання завдань значно покращилася. Було відзначено виражену активність і під час їх дослідження. Визначено, що кореляція між дітьми з порушеннями мовлення до і після експерименту статистично значима. Це свідчить про те, що дошкільники потребують подальших корекційних занять з розвитку зв'язного мовлення.

4. Проведене дослідження не вичерпує усіх питань окресленої проблеми. Перспективою для подальшої наукової роботи є урахування мовленнєвого дизонтогенезу (у дітей з дислалією, дизартрією, ринолалією та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич Н.Д. *Мова і мовлення у житті людини*. Видавничий Дім «Слово». 2005. 35с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. Київ: Світич, 2008. 403с.
3. Бахрушин В.Є. *Методи аналізу даних*. Запоріжжя : КПУ, 2011. 268 с.
4. Белова О. Мовленнєва готовність до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. № 3 (107). С. 3–11.
5. Белова О.Б. Пропедевтика мовленнєвих порушень. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2018. 110 с.
6. Белова О.Б. *Спеціальна методика розвитку мовлення: навчально-методичний посібник*. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2018. 212 с.
7. Богуш А. М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників. *Наука і освіта : Науковопрактичний журнал Південного наукового центру АПН України*. № 1–2. 1998. С. 16–20.
8. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004.–344 с.
9. Бородич А. М. Методика развития речи детей. Курс -лекций. Москва, «Просвещение», 1974. http://pedlib.ru/Books/5/0174/5_0174-17.shtml#book_page_top
10. Воробьева В. К. Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи: учеб. Пособие. Москва : АСТ: Астрель: Транзиткнига, 2006. 158 с.
11. Воробьева, В.К. Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи: учебное пособие. http://pedlib.ru/Books/3/0282/3_0282-1.shtml

12. Выготский Л. С. Детская речь. Москва : Просвещение, 1996. 420 с.
13. Гаврилова Н. С. *Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: монографія*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. 200 с.
14. Гаврилова Н.С. Класифікації порушень мовлення. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Вип. XX : у 2-х ч., ч.1 / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. С. 293–315.
15. Гайван Т. Я. *Логопедична робота з дітьми (із загальним недорозвиненням мовлення III рівня)* (Комплекс матеріалів для логопедичних занять). Херсон: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. 184 с.
16. Галецька Ю.В. Дослідження стану сформованості зв'язного мовлення учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями. *Актуальні проблеми корекційної освіти* / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Вид. IV. Вип. 14. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Медобори. 2019. С.1–10.
17. Гвоздев А. Н. *Вопросы изучения детской речи*. Москва: Просвещение, 1961. 340 с.
18. Глухов В. П. *Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи*. Москва : АРКТИ, 2004. 168 с.
19. Глухов, В.П. Формирование связной речи у дошкольников с общим недоразвитием речи. [Электронный ресурс] – http://pedlib.ru/Books/5/0005/5_0005-1.shtml
20. Ефименкова Л. Н. *Формирование речи у дошкольников: (Дети с общим недоразвитием речи)*. Москва : Просвещение, 1985. 112 с.
21. Жукова Н. С. *Преодоление недоразвития речи у детей*. Москва : Соц.-полит, журн., 1994. 96 с.
22. Жукова Н.С. *Логопедія: Подолання загального недорозвинення мови дошкільників: навчальний посібник* / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филичева. Москва: Просвещение, 2004. 320 с.
23. Жукова Н.С. *Преодоление общего недоразвития речи у*

- дошкольников: кн. для логопеда / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филичева / 2-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1990. 239 с.
24. Зимняя И.А. *Психология обучения иностранным языкам в школе*. Москва. 1991. 219с.
  25. Калмикова Л. О. *Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку : психолінгвістичний і лінгвістичний виміри*. Київ :ВидавничийДім «Слово», 2017. 448 с.
  26. Конопляста С.Ю. *Ринолалія від А до Я* : Монографія. – К.: Книга-плюс. 2016. 312с. с.96.
  27. Красногорский Н. И. *К физиологии становления детской речи*. Москва : Медгиз, 1954.
  28. Кроткова А. В., Дроздова Е. Н. Особенности формирования лексико-грамматического строя речи у дошкольников с общин недоразвитием речи III уровня. *Логопед*, 2004. № 1. С.26–34.
  29. Лалаева Р. И. *Нарушения речи и их коррекция у детей с задержкой психического развития: учеб. пособие для студентоввысших. учеб. заведений* / Р. И. Лалаева, Н. В. Серебрякова, С. В. Зорина Москва : Владос, 2004 – 303 с.
  30. Левина Р.Е. *Вопросы логопедии. Недостатки речи, чтения и письма у учащихся младших классов*. Москва: Издательство академии педагогических наук РСФСР, 1959. 322 с.
  31. Леонтьев А. А. *Язык, речь, речевая деятельность*. Москва: Просвещение, 1969. 450 с.
  32. Леонтьев, А. А. Основы психолінгвістики. Москва : Смысл; СПб. : Лань, 2003. 287 с.
  33. Логопедическая работа с дошкольниками: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Г. Р. Шашкина, Л. П. Зернова, И. А. Зимина. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 240 с.
  34. Лурія А. Р. *Мова і мовознавство*. Московський університет. 1979. 350с.

35. Мальцева Ю.О., Зелінська-Любченко К.О. Методика дослідження стану зв'язного мовлення дітей із ЗНМ середнього дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2017. С.1-4
36. Мілевська О. П. Використання структурного аналізу розуміння тексту у навчанні учнів з розумовою відсталістю. *Актуальні проблеми корекційної освіти* / за ред. В.М Синьов, О.В. Гаврилов. Вид. VI. Вип. 1. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2015. С.193–203.
37. Мілевська О. П. Особливості семантичної домінанти сприймання слова у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Актуальні проблеми корекційної освіти* / за ред. В. М. Синьов, О. В. Гаврилова. Вид. VI. Вип. 1. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2019. С.145–154.
38. Нищева Н.В. Перспективне планування логопедичної роботи в старшій групі дітей дошкільного віку із ЗНМ. СПб: детство-пресс, 2001. 65 с.
39. Нищева Н.В. Система коррекционной работы в логопедической группе для детей с общим недоразвитием речи: СПб: детство-пресс, 2001. 352 с.
40. Рібцун Ю.В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників з ЗНМ. *Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць*: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 150–166.
41. Рібцун Ю.В. *Мовленнєві намистинки для маленької дитинки: навчально-методичний посібник*. Київ: Літера ЛТД, 2010. 160 с.
42. Рібцун Ю.В. *Професійний довідник учителя-логопеда ДНЗ*. Херсон: Основа, 2012. 239 с.
43. Рубінштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб: "Питер". 2000. <http://psylib.org.ua/books/rubin01/index.htm>
44. Синиця І.О. Психологія усного мовлення. *Нова освіта*. 2010. С. 10–14.
45. Соботович Є.Ф. *Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку*. Київ: Актуальна освіта, 2004. С. 7–35.
46. Сохин Ф.А., Тарунтаева Т.В. Подготовка детей к школе в детском саду. Москва : Педагогика, 1977. 160 с.

47. Таран О.П. Формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами казки. *Наукові здобутки студентів Інституту людини*. 2017. №1(7), С.1–13.
48. Тихеева Е. И. *Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста)*. Пособие для воспитателей детских садов. Издательство «Просвещение», Москва, 1972 http://pedlib.ru/Books/2/0320/2_0320-1.shtml
49. Ткаченко Т.А. *Учим говорить правильно. Система коррекции общего недоразвития речи у детей 6 лет*. Москва: Гном и Д., 2001. 40с.
50. Филичева Т.Б., Соболева А.Р. *Развитие речи дошкольника: Методическое пособие с иллюстрациями*. Екатеринбург: «АРГО», 1996. - 80 с. http://pedlib.ru/Books/3/0349/3_0349-2.shtml#book_page_top
51. Филичева, Т.Б. *Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение*. [Электронный ресурс] – http://pedlib.ru/Books/2/0022/2_0022-1.shtml
52. Флерина Е.А. Развитие речи. *Дошкольная педагогика*. Москва : Учпедгиз, 1946. С. 167–177.
53. Фотекова, Т.А. *Диагностика речевых нарушений школьников с использованием нейропсихологических методов: пособие для логопедов и психологов*. Москва. 2002. 70 с.
54. Чумаколенко Н. А. Теория «Диалога культур» М.М. Бахтина – В.С. Библера и развитие медиаобразования в художественно-эстетическом образовании и воспитании школьников. *Теория и практика общественного развития*. 2013, № 1. С. 194–196.
55. Шашкина Г.Р. *Логопедическая работа с дошкольниками*. Москва: Академия, 2003. 240 с.
56. Шеремет М. К. Психо-мовленнєвий розвиток дітей із мовленнєвими порушеннями. *Науковий часопис. НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. №26. С.270–274.

57. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.
58. Ядешко В. І., Сохін Ф. А. Дошкільна педагогіка. Видавниче об'єднання «Вищі школа», 1981, 369с.
59. Якубинский Л. П. Большая советская энциклопедия. Москва : Советская энциклопедия, 1978.
60. Ястребова А.В. Коррекция недостатков речи у учащихся общеобразовательных школ. Москва, 1997. С. 17–24.